

נוכחות משמעותית

דגשים בפיתוח גננת משמעותית ונוכחת

לירון און,
פסיכולוג חינוכי,
שפ"ח חדרה.

במקום הקדמה

- ◆ "אקלים הגן הוא תוצר של אינטראקציות, שנוצרות ומשתנות כל העת על ידי השותפים בארגון... בין הילדים לבין עצמם, בינם לבין צוות הגן ובין צוות הגן לבין ההורים.
- ◆ חשיפה זו כאשר היא מאופיינת בתקשורת טובה **ובהימצאותו של מבוגר משמעותי...** מספקת לילד את הבסיס הרגשי הטוב ביותר לתפקודו כאדם..." (מתוך רציונאל אמנת בצוות"א)

בשורה התחתונה- מטרות ההרצאה

- ◆ לשכנע במובן מאליו...
- ◆ "להוכיח" כי החינוך הוא תהליך ארוך טווח של אינטראקציות בין ילד לבין מבוגר משמעותי.
- ◆ לעמוד על המלכוד בו נתון איש החינוך בבואו ליצור אינטראקציה משמעותית עם ילד תוקפן.
- ◆ להדגיש את חשיבות תפיסת הנוכחות של הגננת כאמצעי ליצירת חוסן אישי ומקצועי.
- ◆ לעודד בחינה של מצבים בעייתיים דרך משקפי "האינטראקציה החינוכית המשמעותית".

בוצפלוס ואלכסנדר

מה הבעיה? מה הפתרון?

"למי שבידו פטיש כל בעיה נראית כמסמר"

מה משמעותה של בעיה חינוכית?

בעיית קבוצת ילדי הגן?

בעיית מורה?

בעיית תלמיד?

בעיית הורה?

כל הגדרה של בעיה יוצרת מנגנון שונה לחשיבה על פתרונות.

ומה לגבי האינטראקציה?

◆ האינטראקציה החינוכית- האופן שבו נוצרת בין הילד לבין אשת החינוך מערכת יחסים חינוכית המותאמת לצרכיו ההתפתחותיים, הרגשיים והקוגניטיביים הייחודיים של כל ילד בקבוצת תלמידים נתונה.

מדוע כדאי לחשוב על חינוך במונחים של אינטראקציה?

החינוך- אינטראקציה עם מבוגר משמעותי

◆ חינוך הוא "תוצר" של אינטראקציה הדדית

א- סימטרית עם מבוגר משמעותי.

◆ מפגש הדדי- בין שני בני אדם שונים ושווים

◆ מפגש א- סימטרי- לכל אחד תפקיד שונה ואחריות שונה.

◆ מטרת המפגש: הכוונה ופיתוח עולם הידע, עולמו הפנימי ואישיותו של התלמיד.

האינטראקציה החינוכית תורמת לשיפור תפקודו של הילד

- ◆ אינטראקציה הכוללת איכויות של חום, תמיכה ומשוב הוראתי מצד הגננת/ המורה תורמת באופן משמעותי לשיפור תפקודם הלימודי והחברתי של ילדים, (מבוסס על מחקרים שנערכו בלמעלה מ- 1300 כיתות גן ו- א', מתוך מאמרם של שגיא- שוורץ וג'ני, 2008)

כיצד משפיעה איכות האינטראקציה עם הגננת על התפתחות ילדים?

- ◆ **אקלים רגשי חיובי- התלהבות, הנאה, כבוד הדדי ביחסי מורה- תלמיד ותלמיד- תלמיד, משפיע על:**
 1. **הישגים לימודיים במבחני אוריינות בכיתות טרום- חובה עד א'.**
 2. **מעורבות הילדים בפעילויות הכיתה בכיתות טרום חובה עד ג'.**
 3. **הפנמת כללי התנהגות בילדי גן- חובה עד א'.**

כיצד משפיעה איכות האינטראקציה עם הגננת על התפתחות ילדים?

◆ **יעילות ניהול הכיתה של הגננת משפיעה על:**

היעדר שליטת יתר- ← הפנמת נורמות התנהגות
גמישות ועידוד לחשיבה עצמאית

ניהול יעיל של ההתנהגות- ← מעורבות גבוהה
איתור התנהגות לא הולמת ותיעולה לכיוונים חיוביים
ויכולות חברתיות

יצרנות-
עמידת הכיתה בלוחות זמנים ← הישגים אורייניים
וסיוע המורה לניצול מרבי של זמן התלמיד לשם למידה יעילה

לסיכום, (אם טרם השתכנעתן)

◆ "היחסים הנרקמים בין מורים לבין תלמידים בשנות החינוך בגיל הרך, (גן- ג'), תורמים באופן משמעותי להתפתחותם החברתית, הרגשית והקוגניטיבית של הילדים ומשפיעים לאורך זמן על הסתגלותם לבית הספר, על הישגיהם הלימודיים ועל פיתוח יחסים פרו- חברתיים ופחות אנטי- חברתיים עם חברי קבוצת השווים ועם מורים אחרים בעתיד"

(Pianta, Hamre & Stuhlman, 2003).

מסקנה ראשונה: ליבו של החינוך בגיל הרך הוא באינטראקציה בין הגננת לבין הילד.

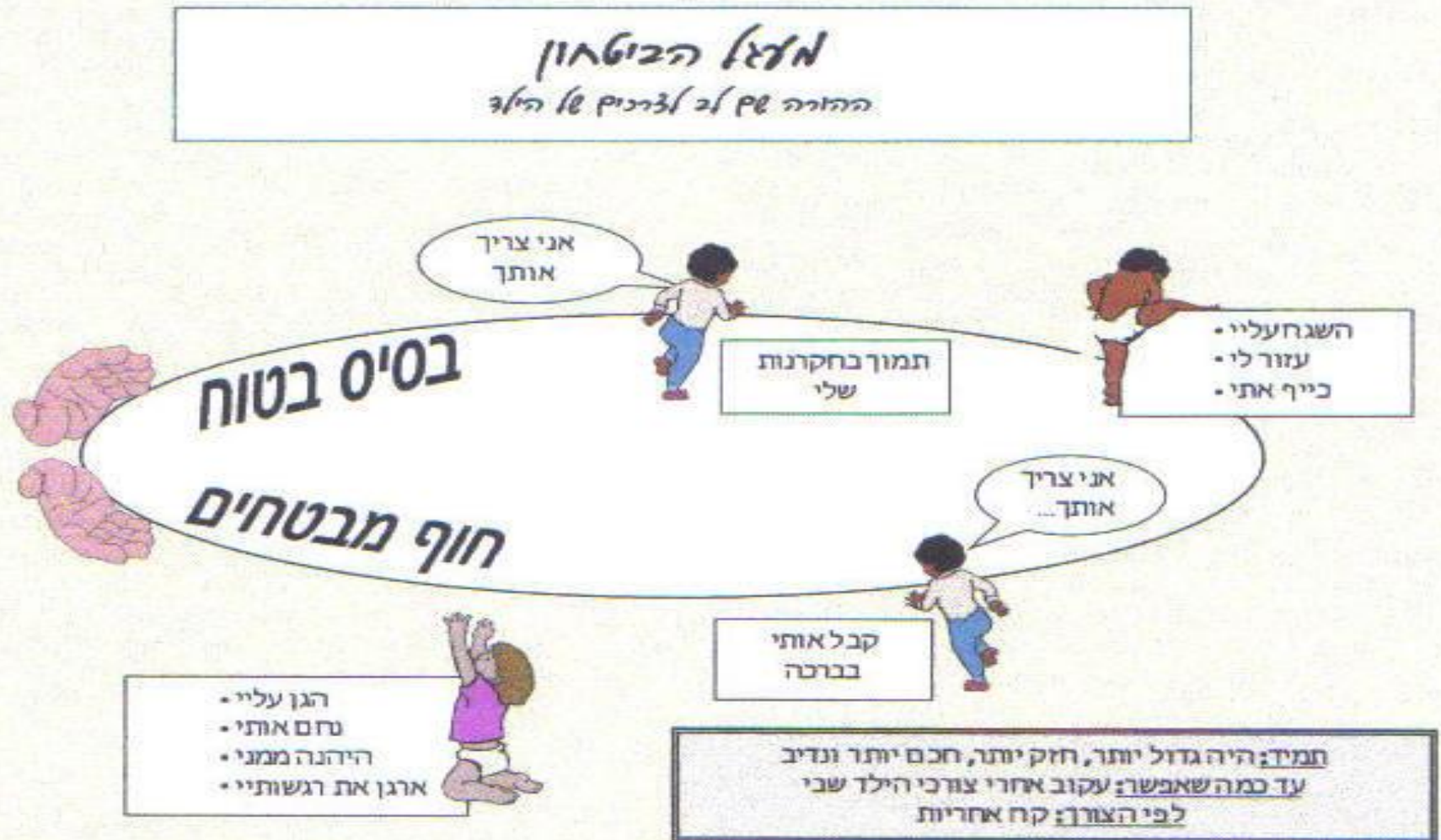
מה נדרש מגננת על מנת לנהל אינטראקציה חינוכית משמעותית?

1. הבנה נכונה של המסרים הרגשיים חברתיים של הילד.
2. תגובה סמוכה ומותאמת להם.
3. שידור של קבלה וחום רגשי כלפי הילד.
4. הצעת עזרה לילד, במידת הצורך.
5. הדגמת התנהגות מווסתת לעיני הילד.
6. הצבת מסגרת מותאמת הכוללת גבולות הולמים.

(שגיא- שוורץ וג'יני, 2008)

מבוגר משמעותי כבסיס בטוח עבור הילד

סיפור להמחשה...

תגידו איך קוראים לה:

פתכה: נירה הראל

אירה: אלישבע געש

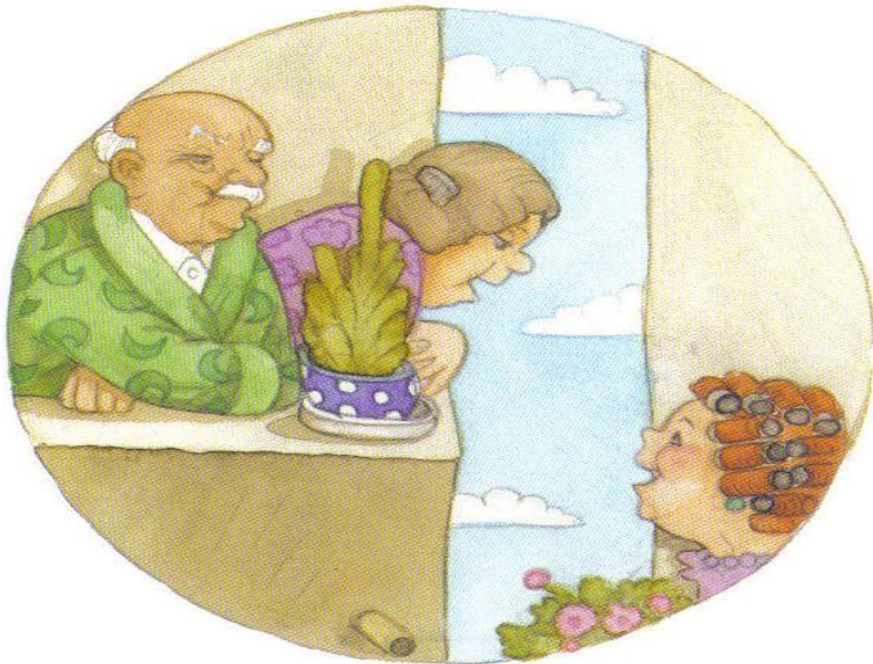

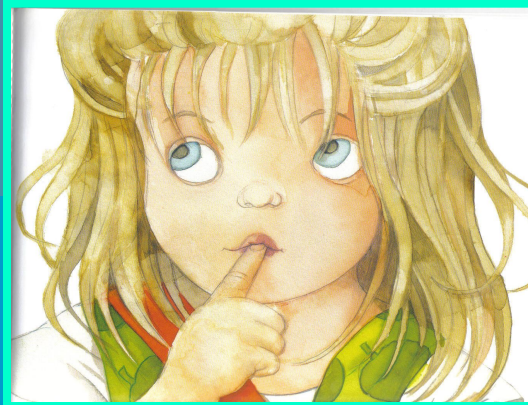

התבוננות קצרה על הסיפור

- ◆ האם הייתה בעיה?
- ◆ של מי?
- ◆ מה קרה באינטראקציה?
- ◆ האם הגננת ניהל אינטראקציה משמעותית?
- ◆ כיצד ניתן לדעת זאת?
- ◆ האם התרחש מפגש חינוכי: הדדי וא- סימטרי?

לסיכום- לחשוב אינטראקציה משמעותית מאפשר לנו...

- ◆ להכיר בכל רגע נתון בנחיצות תפקידנו החינוכי.
- ◆ "לשים בראש" הן את צרכי הילד והן את האופן בו אנו נענות להן.
- ◆ להימנע מנקיטת עמדה אימפולסיבית ובלתי שקולה שתזיק לאינטראקציה בטווח ארוך.
- ◆ להימנע מלחפש אשמה ולהתחיל לחפש פיתרון.
- ◆ להבין כי באינטראקציה נפגשים שני אנשים שונים וכי לעולם לא נצא שכל מבוקשנו בידנו.
- ◆ להימנע מלחזור שוב ושוב על אותן אינטראקציות בלתי מועילות, (לופים).
- ◆ להכיר בכך שהכלי החשוב ביותר שאני יכולה לעבוד עליו הוא אני!

קושייה: "אני יודעת שאני משמעותית מאוד
לילדים. אני חשה זאת עשרות פעמים ביום,
אבל זה עדיין לא פשוט ליצור אינטראקציה
משמעותית עם כל ילד..."

תוקפנות כאתגר לאינטראקציה המשמעותית

◆ **ביטויי התוקפנות הנורמטיביים האופייניים לגיל הרך מזמנים לגננת- "המבוגר המשמעותי"- אתגר מרכזי בניהול המפגש החינוכי המיטבי עם הילד.**

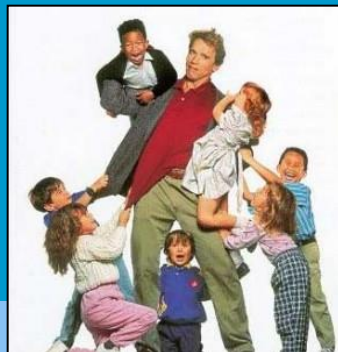

כיצד מתנהג הילד הנורמאלי?

◆ "כיצד מתנהג הילד הנורמאלי? האם הוא רק אוכל, גדל, ומחייך במתיקות? כלל ועיקר לא. ילד נורמאלי שיש לו אמון באביו ואמו, אין לעצרו. במשך הזמן הוא מנסה את כוחו בקריעה לגזרים, הריסה, הפחדה, התשה, בזבוז, תחבולות סחיטה ורכישה. לכל מה שמביא את בני האדם לבית המשפט, (או לבית המשוגעים) יש מקבילה ביחסו של הילד לביתו ולמשפחתו בינקות ובילדות המוקדמת. כשהבית מצליח לעמוד בכל מה שעושה הילד כדי להפכו על פיהו, מוכן הילד להתחיל לשחק. אולם עסקים תחילה. בדיקות חייבות להיעשות..." (ויניקוט, 1957).

מכשולים בהבניית אינטראקציה משמעותית

- ◆ תוקפנות הילד והאיום הנלווה לה על סמכות הגננת ועל ילדי הגן עלולה לגרום לקריסה באינטראקציה החינוכית.
- ◆ קריסת ההדדיות: קושי בקיום מפגש משמעותי שוויוני בין גננת וילד בעלי צרכים שונים. מפגש חינוכי לא הדדי הוא מפגש של כפייה של רצונות הגננת והתעלמות מצרכיו הייחודיים של הילד.
- ◆ קריסת הא-סימטריה: קריסת הסמכות החינוכית של הגננת במפגש עם הילד. מפגש א-סימטרי הוא מפגש שבו הילד כופה את רצונותיו או מעשיו והגננת אינה נתפסת בעיניו כמבוגר המוביל ומנחה את האינטראקציה עמו.

הכלת ניגודים- יציאה ממלכוד התוקפנות

- ◆ כדי לצאת מן המלכוד עלינו להיות מסוגלים להכיל את המתח בלתי פוסק והניגודים המצויים במפגש החינוכי.
- ◆ לחנך מבלי לפגוע בכבודו של התלמיד ומבלי לאבד את התוקף המוסרי של פעולתנו כאנשי חינוך.
- ◆ **המבוגר הנוכח** הוא זה המסוגל להכיל את הניגוד. להיות משמעותי לכל תלמיד בהתאם לשונות שבו- במימד ההתנהגותי, הבין- אישי והתוך- אישי.

קושייה: "נוכחות!? למה אני צריכה את זה?"

"כי זו דרך לחשוב על תרומתי לפתרון בעיות
בניהול אינטראקציה חינוכית משמעותית"

גורמי סיכון בהחלשת הגננת

- ◆ גורמים מחלישים את הגננת בבואה לייצר אינטראקציות חינוכיות משמעותיות:
- ◆ בדידות
- ◆ כמות רבה של ילדים בגן
- ◆ תוקפנות ילדים
- ◆ ריבוי הצרכים השונים של הילדים
- ◆ חוסר גיבוי מהורים
- ◆ העדר ידע מקצועי
- ◆ ועוד...

נוכחות כמספקת עמידות לגננת

◆ לגננת בעל **נוכחות חינוכית** יש:

א. **ניווט במים סוערים**- כלים התנהגותיים פשוטים להתמודדות עם מצבים מאתגרים באינטראקציה החינוכית.

ב. **אמונה חינוכית ותיקוף מוסרי**- היכולת להסביר לעצמה ולאחרים מדוע היא מנהלת את האינטראקציה בדרך זו או אחרת ומהו התיקוף המוסרי העומד בבסיס הטקטיקה החינוכית בה היא נוקטת.

ג. **מכוונות בין אישית גבוהה**- היא חושבת "אינטראקציה" ולא "ילד" או "הורה".

ד. **תחושת מסוגלות מערכתית ותמיכה מערכתית**- יכולת להשפיע על המערכת בה היא עובדת ולחוש גיבוי ממנה במידת הצורך.

האמנה מבססת את נוכחות הגננת

- ◆ שפה משותפת ואחידה בין כלל אנשי החינוך מאפשרת מימוש של מימדי הנוכחות:
- ◆ הצבת יעדים חינוכיים.
- ◆ יצירת מתווה פעולה ההולם את צרכי הילד.
- ◆ תיקוף מקצועי- המבוסס על ידע ואתיקה.
- ◆ חשיבה על ניהול האינטראקציה הבין-אישית.
- ◆ נקיטת פעולה המגובה ברשת תמיכה מוסדית.

ומה לגבי האינטראקציה החינוכית?

◆ נוכחות כרפסודה...

◆ נוכחות מחזקת את העמידות כנגד המתחים הכרוכים
בחינוך.

◆ ומאפשרת הבניית אינטראקציה משמעותית!

אבא/ אביתר בנאי

אבא, אני רוצה לעמוד מולך
להאמין שאתה אבא טוב.
אבא, אני צריך לדעת שאתה אוהב אותי
ככה סתם אבא טוב .

אבא, אני רוצה להיות בטוח בכל ליבי
שלמסע הזה יהיה סוף טוב,
שכל מה שאני עובר בדרך
יהפוך חולשה לעוצמה גדולה.

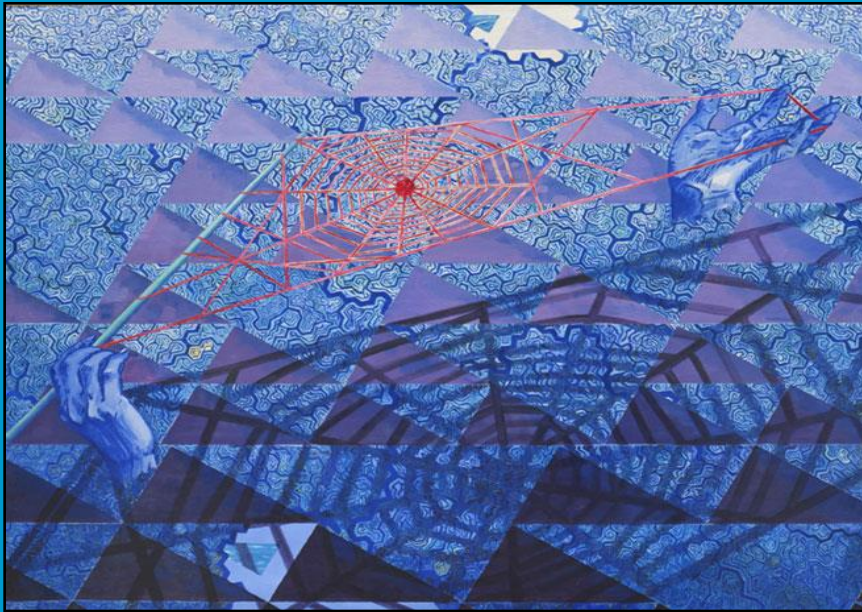
אבא, אני רוצה לחזור אלי
למצוא אותך שם איתי.
במקור שלי אני טוב גמור, אבא
ושם אני מאמין בעצמי.

מה הופך מבוגר למשמעותי בעיני הילד?

◆ מבוגר משמעותי הוא מבוגר "נוכח" בחוויית הילד.

1. הקשר עימו צריך להיות אישי.
 2. התקשורת עימו צריכה להיות עמוקה ואינטנסיבית.
 3. צריכה להתקיים תחושה חזקה של שביעות רצון של הילד מהקשר עימו.
 4. צריכה להתקיים תחושת אמון בין הילד לבינו.
- (Galbo, 1989)

ולמה "זקוקה" אינטראקציה חינוכית משמעותית?

◆ לא ל"פתרונות",

◆ כן ל:

◆ בהירות

◆ עקביות

◆ גמישות

◆ התפתחות

◆ ועוד...

◆ בקיצור: היכולת לשאת מתחים וניגודים
ולהתרחב מן המפגש עמם